

Werk

Titel: Copiosissima Evangeliorum Dominicalium Expositio

Autor: Bakius, Reinhardus

Verlag: Lungius; Schmidius

Ort: Lübeck; Schleusingae

Jahr: 1640

Kollektion: VD17-nova

Werk Id: PPN616188471

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN616188471> | LOG_0006

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=616188471>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de



Luth. Tom. 2. lat. fol. 586.

Jesu Christe Fili Dei, qui es propitiatorium & gratiæ thronus, Episcopo animarum nostrarum, immitte pectori meo tuum Spiritum, qui mecum laboret imò in me qui operetur & velle & perficere, divinâ suâ virtute, Amen.

Dominica I. Adventus

Evangel. Matth. 21. Marc. 11.

Luc. 19. Joh. 12.

*Dominica I.
Adventus.*

ET cum appropinquassent Hierosolymis & venissent Bethphage, ad montem Olivarum, tunc Jesus misit duos Discipulos, dicens eis: *Ite in Castellum, quod contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, solvite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet; Et confestim*

A

emit-

emittet eos. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetam dicentem: Dicite filia Sion; Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super Asinam & pullum filium subingalis. Euntes autem Discipuli, fecerunt sicut praeceperat illis Iesus, Et adduxerunt Asinam & Pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum super illa collocaverunt. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via. Alii verò cadebant ramos de arboribus & sternebant in via. Porro turba quae precedebant & sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David, Benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in altissimis.

*Evangelium
nostrum novum
non est.*

E Johan. 12. v. 48. inquit Servator: Sermo quem locutus sum, ille damnabit vos in novissimo die. Quam sententiã, quemadmodum Christus, adversus hostes suos, provocat, ad verbum prædicatum: Ita & Nos iisdem verbis facillimè constringemus, tum Pontificios, tum Calvinianos, tum omnes verbi divini tædiosos auditores. I. Pontificii dicunt Evangelium nostrum planè novum esse, quo seculis omninò quindecim nec oppidum, nec villa, nec domus fuerit imbuta, Edmund. Campian. Iesuit. Rat. 3. sed ita novæ etiam erunt orationes Ambrosii, Tom. 3. qui vixit circa A. C. 400. & Chrysostomi, Tom. 2. & 3. qui floruit circa A. C. 405. & Leonis primi, Tom. 1. qui Episcopus factus A. C. 440. & Augustini, Tom. 10. qui Ecclesiæ Hipponensi in Africa præfuit, A. C. 430. & Gregorii M. orationes 40. super Evangelii qui vixit in dignitate Episcopali A. C. 590. & Bedæ orationes 98. super eadem Evangelia, qui

lia, qui in Anglia mortuus, A. C. 732. & Radulphi Ardentis, qui floruit ab A. C. 1040. usq; ad, 1100. &c. Hi enim omnes eadem nobiscum Evangelia habuerunt, populo prælegerunt, exposuerunt; Si itaq; nostrum Evangelium, ultra 1230. annos (sic colligit Theodoric. in Anal.) in Ecclesia auditum est, quomodo novum est? sicq; Pontificiis obvertimus illud Servatoris: *Sermo quem locuti sumus, ille damnabit, & de mendacio vos arguet in novissimo die.*

II. Calvinianis Postillæ five explicationes Evangeliorum Dominicalium minus arident, idq; ideò quod (1.) jussu Caroli M. per Paulum V Varnefridum primùm introductæ, quod (2.) hæc gesta sint, A. C. 806. quo Deus non obscuris prodigiis testatus sit, Ecclesiis tenebras imminere, cum dicto anno Luna ter, Sol autem semel defecerit, quod (3.) scripturæ hac ratione mutilatæ, magna ex parte viluerint, quod (4.) multi ex vulgo non alias scripturas extare putent, quam Dominicales illas, quæ solæ prælegantur, quod (5.) hoc modo abolitus sit & intermissus Sanctissimus patrum mos, qui integros scripturæ libros prælegerint & populo Christiano exposuerint, Gualter. in Marc. c. 13. hom. II. quod (6.) per Postillas Carolus, M. subvenire voluerit turpi ignavia & inscitia Ministrorum, quod (7.) *Satanas* hoc modò scripturæ fontes occluserit & majoribus monstravit rivulos quosdam, suo tempore exsiccandos & veneno traditionum humanarum inficiendos, quod (8.) Germani etiam putent, si quis loco textuum Dominicalium, vel Prophetam, vel Evangelistam, vel Epistolam aliquam Paulinam explicandam suscipiat, illum Evangelium ex Ecclesia Christi sustulisse, Iodocus Nahum in Præfat. Postill. p. 5. qui cum Herbörnæ à studiosis rogaretur, ut Evangelia Domin. ipsis exponeret, respondit ille in publica admonitione ad studiosos, hanc ipsorum petitionem sibi videri, & RIDICULAM, & ipsorum studiis parum APTAM, quasi ridiculum & ad studia ineptum sit Evangelia exponere, imò addit ille, hanc in Ecclesia docendi formam sibi hæctenus SUMMO PERE displicere, quam etiam antiquatam cupiat, si modò fieri posset. Verum harum rationum nullitatem quis non videt & ridet? probavimus superius textus Evangelicos in Ecclesia viguisse longè ante Paulum V Varnefridum Langobardum, & fatetur ipse Pezelius Bremensium Pastor, in Præfat. Raspod. Dn. Phil. Paulum illum Diaconum Dominicales lectiones non primum distinxisse, sed lectionibus JAMANTE USITATIS, homilias saltem Patrum, quæ unà cum lectionibus illis Evangelicis in

Calvinische
Postillen
Præ-
ger.

Ecclesia recitarentur, Caroli M. jussu ADIUNXISSE. Quod itaq; sanctam illam Canitiem sanctorum eorumq; Antiquissimorum Patrum, autorem habet, quomodo à *Satana* esse poterit? quod tamen Nahumius asserere non erubescit. At Papiſmum tamen redolent (inquires) Postillæ, Respondeo: si *Hieronymus, Augustinus* & alii Patres tibi Papiſtæ sunt, hæc etiam videbuntur, non certè hominum hîc attendenda est auctoritas, sed homiliarum Evangelicarum summa utilitas, quis Doctorem tam diu vivit, ut totius scripturæ volumen suis explicet Auditoribus? quis etiam Auditorum tot conciones audiendo absolvet? utile itaque & necessarium est, extare aliquod totius Theologiæ quasi *Compendium*, quod simplices (quorum maxima pars) repetitione perpetuâ reddat certiores, *Phil. 3. v. 1.* tale autem est *compendium Evangelicum*, in quo omnia ad Theologiam Christianam faciunt, omnia captui simpliciorum conveniunt, omnia cum tempore conspirant, ut à nostratibus multoties demonstratum, ex Papatu certè ad nos etiam devenerunt, *Decalogus, Symbolum Apostolicum, Oratio Dominica, &c.* nunquid propterea etiam Hæc antiquabimus? *Es leſt ſich das Kind mit dem Bad also nicht außſchütten / ſed quisquis verus bonusq; Christianus est, Domini sui esse intelligat, ubicunq; invenit veritatem, à quocunq; enim verum dicitur, illo donante dicitur, qui est ipsa veritas, Auguſt. 1. 2. de doct. Chriſt. c. 18.* Ministrorum Ecclesiæ, si quæ negligentia est & ignavia, illa corrigatur non textuum Evangelicorum abrogatione, sed Paulinâ illâ exhortatione: *Attende lectioni*, tùm ostensione summi istius periculî, quod ex tali oscitantia olim, & in Doctores, & in Auditores redundabit. Et ubi tandem, in Ecclesiis nostris, sunt illi homines, qui præter Evangelia Domin. nullam aliam scripturam noſſent? ubi sunt, qui stant ab Ecclesia tolli Evangelium, si Propheta, vel Evangelista integer, vel Paulina Epistola explicetur? imò ubi sunt illi, qui scripturam, ut præ Evangelis vilem, è manibus abjiciant? Explicationi certè Evangelicæ frequentissimè addimus, & Bibliorum lectionem, & exercitia Catechetica, imò integrorum etiam librorum plenam tractationem, ut ita Calvinianis etiam obverti possit illud Servatoris: *Sermo quem locuti sumus & loquimur quotidie, condemnabit vos in novissimo die.* III. Multi ex nostris hominibus semper quidem discunt, sed ad veritatis agnitionem tardè admodum perveniunt, *1. Tim. 2. v. 4.* in illorum itaque gratiam annatim repetuntur Evangelia, imò in illorum gratiam tot Postillæ & explicationes Evangelio-

geliorum Domin. passim reperiuntur, quas quidem superciliosi nonnulli floccifaciunt, dicentes: *Nec oculos per specillis; nec crinitum alieni capillis, nec eruditum Postillis indigere, Wer wol sehen könne/ bedürffe keiner Brillen: Vnd wer gelahrt sey/ bedürff keiner Postillen/ sed plerumque ejusmodi homines, quod foris sugillant, eo domi carere ipsi non possunt, Sind gemeiniglich selbst die allerelendesten Postillen Reuter/ talibus itaque hic neq; feritur neq; metitur, illis subveniendum est, qui scripturam, sine aliquo Philippo (ut Eunuchus, Act. 8. v. 31.) intelligere non possunt, hi itaque nostris concionibus sedulo attendant, has nostras explicationes addant, & serio salutis suæ prospiciant, sin minus, ipsis etiam obvertimus illud Christi: *Sermo quem locutus sum vobis, judicabit vos in novissimo die.**

Adventus quo-
suplex.

¶ Quibus ita præsuppositis, deveniemus ad Christi ADVENTUM, quem alii *duplicem*, alii *triplicem*, & alii *quadruplicem* faciunt, qui *Duplicem* (I.) sic loquuntur: Sicut primus Adventus Domini factus est, *propter Redimenda delicta*, ita secundus fiet, *propter Reprimenda delicta, ne plures perfidia errore labantur, Ambros. l. 10. in Luc. c. 21.* Duo sunt adventus Christi visibiles, *primus præterit, secundus mox aderit*: primus fuit *in humilitate*, secundus erit *in majestate*: primus fuit *occultus*, secundus erit *apertus*: primus fuit *miserordia*, secundus erit *justitia*: in primo venit *judicandus*, in secundo veniet *judicaturus*: in primo venit *peccatores vocare per misericordiam*, in secundo veniet, *reddere unicuique quod meruit per justitiam, Radulph. Ardens in Epist. Dom. 1. Advent.* Trinum (II.) Adventum facit *Bernhardus*, videlicet, *AD homines, IN homines, CONTRA homines*, vel, ut *August. l. 4. de Trin. c. 20.* in primo venit Christus, *ut sit ipse Homo*, in secundo, *ut sit CUM homine*, in tertio, *ut nos Homines simus cum ipso.* Alias trinus hic Domini Adventus à diversis diversimodè distinguitur ita: Primus fuit *contemptus*, 2. *gratiosus*, 3. *gloriosus*. Primus *Incarnationis*, 2. *prædicationis*, 3. *consummationis*. Primus *Redemptionis*, 2. *Sanctificationis*, 3. *Glorificationis*. Consistit, 1. *in corporali incarnatione*, 2. *in spirituali regeneratione*, 3. *in universali dejudicatione*. Peractus est, 1. *in Iudæa*, peragitur, 2. *in Ecclesia*, peragetur, 3. *in ultima mundi panoletria*. In primo venit *DE cælo*, in secundo perducit nos *AD cælum*, in 3. transponet nos *IN Cælum*. In primo usus est *vehiculo ASELLI*, in 2. utitur *vehiculo VERBI*, in tertio utetur *vehiculo Nubium COELI*. In primo fuit *REX noster*, in 2. est *LEGISLATOR noster*, in 3. erit *JUDEX noster, Esa. 33. v. 22.* In primo factus est nobis *JUSTITIA*, in secundo fit *Sanctificatio & SAPIENTIA*, in ter-

tio fiet REDEMPTIO certissima, 1. *Cor.* 1. v. 30. *de primo Adventu* agunt dicta, *Ioh.* 1. v. 14. *Gal.* 4. v. 4. *Psal.* 40. v. 8. *Matth.* 20. v. 28. *de secundo* agunt, *Exod.* 20. v. 24. *Ioh.* 14. v. 18. & 24. *Apoc.* 3. v. 20. *de tertio* agunt, *Matth.* 24. v. 30. 1. *Thess.* 4. v. 16. *Apoc.* 22. v. 12. 17. 20. Alii verò quadruplicem faciunt Adventum, videl. 1. Incarnationis, 2. Redemptionis, 3. Regenerationis, 4. Extremi iudicii, *Sacc.* vel: 1. Incarnationis, 2. Humiliationis ad crucem, 3. Sanctificationis per verbum, 4. Glorificationis *Gödic.*

Exord. 3.

¶ His etiam, *Exordii* loco, addi potest generalis illa quæstio: cur Christus, aliàs à populari gloria planè abhorrens, hîc tamen summos admiserit honores, ita, ut vehiculum ille quærat, qui aliàs pedestri itinere contentus fuit, tolerat titulum Regium, qui aliàs Rex fieri nolebat, *Ioh.* 6. imò laudes populi, quem antea tacere præcipiebat, modò non cohibet sed potius dicit: *Sibi tacuerint, lapides clamabunt?* Ardens, Granatenfis, Pelarg. in *Joh.* & alii causas sequentes ponunt: 1. Pomposo hoc ingressu Dominus complere voluit vaticinia & prædictiones, cum primis Zachariæ illud, quod hîc allegatur. 2. Prodere ita voluit suum immensum erga nos amorem, cum enim permanere potuisset in maiestate, cuius hîc honor saltem umbra fuit, gaudium tamen propositum reliquit & crucem sustinuit, confusione contemptâ, *Heb.* 12. v. 2. 3. Voluit Dominus ut sua mors & passio ubique innotesceret & scirent omnes, eum cruci affixum esse, qui jam pomposè, spectantibus omnibus, Hierosolymam fuerat ingressus. 4. Indicare Dominus hoc triumpho voluit, se mortem, licet turpissimam, tamen non abhorrere. 5. Ostendere voluit victoriæ certitudinem indubiam, ideò non post sed ante victoriam triumphat, *gaudet*, quia videt Electorum gloriam, quam illis suâ morte comparaturus erat, *plorat eorum culpâ*, qui suam passionem sibi ipsis reddent inutilem 6. Docere voluit gloriam præcedere debere humilitatem, sicut ipse hactenus humilimè vixit, nunc autem triumphat, & confunduntur hoc processu illi, qui antequam humiliari sciunt, exaltari cupiunt, cum scriptum sit: Gloriam præcedit humilitas, &c.

Et cum appropinquassent.] Historiam hanc omnes Evangelista describunt, ideò sedulò attendendum (1.) quis ingressus, Matthæus loquitur in plurali, sed Syrus, cum sciat Christum Servatorem personam hîc verè principalem esse, in quem omnium oculi convertendi, ideò in singulari dicit: *cum appropinquasset & venisset Ieschua*, denn an diesem Mann ist doch alles gelegen / were der nicht dabey / so würde heutige
Kreuz.


Neuterem einem Faßnächtlichen Aufzug nicht ungleich seyn. Dicitur itaque Dominus (2.) *Appropinquasse*, *Aretius* dicit ipsum vix ad horæ spacium Hierosolymis abfuisse, sie waren kaum einen Büchsen schuß von der Stadt / *Gödic.* imò *David de Pomis* dicit Christum urbi viciniorem jam fuisse, siquidem Bethphage fuerit locus muri Hierosolymitani, sed hoc *Appropinquasse* quid propriè notet, mox dicemus: perrexit itaq; Dominus (3.) & *appropinquavit Hierosolymis*, versio Reg. *In Hierosolymam*, ubi tamen particula *eis* motum significat non *in loco*, sed *ad locum*, ut *Luc. 18. v. 35.* factum est, dum ipse *appropinquaret eis ierex.* ¶ *Observa hic I. Quod Dominus ingrediatur Hierosolymam*, quæ Visio Pacis dicitur, quia reparaturus erat *internam & eternam pacem* per Passionem suam, *Esai. 53. v. 5.* *ingreditur Sanctam illam civitatem*, ut summus sacerdos, patri nos reconciliaturus redemptione unâ *Heb. 9. v. 12. Rom. 6. v. 10.* *ingreditur Hierosolymam terrenam*, quia per mortem suam nos omnes in *caelestam Hierosolymam* erat introducturus, &c. *Sim. Pauli.* ¶ *II. Appropinquavit quidem filius Dei Judæis aliquoties, appropinquavit ex servitute Ægyptiaca eos liberando, appropinquavit, ex ipsorum stirpe carnem assumendo, appropinquavit in ipsorum templo, scholis & ædibus docendo, imò appropinquavit inter ipsos non numeranda faciendo miracula: Verùm Dominicâ Palmarum, quando Dominus templum repurgat & paratus est Hierosolymis sanguinem fundere, pro Judæorum & omnium hominum peccatis, ibi rectè dicitur APPROPINQUASSE, da war der liebe H & x so nahe / als Er niemals gewesen: Pari modò, quoties Christus etiam nobis appropinquavit? appropinquavit quidem nostris Majoribus, quando eos ex Gentilismo eripuit, & tunc qui olim proculerant, propinqui facti sunt, per sanguinem Christi, *Eph. 2. v. 13.* unde *Apostolus de gentibus ait: propius est salus nostra, quam ut credebamus, Rom. 13. v. 11.* sed ante centum annos, quando & nostra templa per *Lutherum repurgata sunt* (quemadmodum hac ipsâ Dominicâ *I. Adventus Festum Repurgationis* hujus nostræ *S. Metropolitanæ Magdeburgensis Ecclesiæ devotè celebramus, finitâ concione: Te Deum Laudamus &c.* decantamus, & Deo publicè gratias agimus, *quod hodie Christus mitis nobis Salvator venerit, & purâ Evangelii prædicatione nec non legitimâ Sacramentorum administratione Templum hoc repurgarit, EXPLOSO ANTICHRISTO, Veni, Vide & Audi*, ut in trabe, propè chorum, aureis adscriptum litteris) tunc verè appropinquavit nobis Christus, quin hodieque, ubi est*

*Hierosolyma de quibus admo-
neas.*

Et nobis appropinquavit Christus.

Natio,

Natio, quæ Deos habeat ita *appropinquantes* sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris, *Deut. 4. v. 7. appropinquat nobis Dominus in Ecclesia Matth. 18. appropinquat nobis in cœna, Matt. 26. appropinquat nobis in precatione devota, Psal. 145. v. 18. imò Deus è propinquo nobis est & non è longinquo, Jerem. 23. v. 23. appropinquemus ergò Deo & appropinquabit nobis, Iac. 4. v. 8. Quæramus Dominum dum inveniri potest, invocemus eum dum prope est, &c. & miserebitur nostri, Esa. 55. v. 6 & 7.*

Bethphage.] Juxta *Lyrannum* Bethphage est *quædam villa parva in descensu montis Olivæi versus Jerusalem & erat villa sacerdotum, quia licet Sacerdotes non haberent hereditates ad excolendum, habebant tamen domos ad animalia nutriendum & ad manendum tempore, quo non vacabant cultui divino in Jerusalem. Notatio hujus villæ varia est: aliis enim (1.) Bethphage idem est, quod: Domus maxillarum, vel ut Glossa Ordin. habet: Domus buccæ, Wangenheim/Wangenhäusen/ vertit Saccus noster, idq; ideo, quod maxilla data sint Sacerdotibus ex Lege, ut Theophylactus docent & Hieronymus, qui Bethphage interpretatur: Villam Sacerdotium maxillarum, ad Eustochiam virginem Epist. 27. lex sacerdotibus maxillas assignat, Deut. 18. v. 3. Nonnullis (2.) derivatur Bethphage à Ficubus immaturis: cum Hebræo enim phagim, quod in regimine phage legitur, convenire videtur vox Germanica Fengen / Phil. Melanth. qui simul monet, quasdam ficus bis proferre fructum, prior nominatur Grossus, h. e. Verna ficus, Græcè ὀλόντος quasi ὄλον ἀντος, fructus totus viridis seu non maturescens: alter verò fructus est ficus asitiva, græcè σῦνα, hic fructus dulcior est, quia melius coquitur æstivo calore. Quando itaq; Christus ficus, hoc ipso fortassis loco, quæsit, Matt. 21. Marc. 11. & quidem verno tempore, paulò ante passionem, nullum est dubium, intelligendos esse grossos, sive ficus præcoces, quibus homines fortuna tenuioris utebantur, ad pellendam famem, estq; adhuc in medicina usus illarum plurimus. Aliis (3.) Bethphage derivatur à Græco πηγή, unde Syriacum  phage ducatur, & significet: Domum Fontis, quia, ut Ioan Arnd innuit, ille fuit locus, ubi ex Samsonis Maxilla fons erupit, Iud. 15. v. 19. & tandem (4.) Bethphage quibusdam est domus concursus, à concursu viarum, quarum una Hierosolymam versus, & quidem ad portam fontium, altera verò in vallem Hinnom tendebat, unde Asina in bivio stetit legitur. Breviter: Bethphage ist gewesen ein Dorff / zur Eincken*

Bethphage
unde.

Sincken des Delberges / etwan ein Steinwurf von Berhanten / ut Bunting. in Itin. S. ex Hieronymo demonstrat. ¶ Observa, allegoricè omnia hinc jucunda esse : Si enim Bethphage idem est, quod domus Ficum, in nuitur eò, Christum suã instanti passione nobis præparaturum ficuum emplastrum, quod peccati livorem & tumorem sanare debeat, Esa. 38. pestis tempore *Electuarium securitatis preciosum* paratur, ex ficibus, rutã & nucibus; (*Giffel Lattweg*) idem à Christo præparandum, hic adventus Dominici locus innuit. Si autem Bethphage domum Fontis notet, innuebatur, Jam aperiendum *vita fontem* Joh. 4. & verè aderat ille, de quo Ecclesia canit : *Schöpffer aller Dinge / der Brunn des Lebens thut aus ihm entspringen / ic.* Tandemq; si Bethphage domus Buccæ vel maxilla est, innuitur, Christi regnum esse regnum maxillarum & linguarum (*Wangen Reich Zungen Reich*) h. e. Spirituale, quod propagetur non ferro, sed verbo, non sceptro, sed plectro, hinc Messias terram dicitur percussurus *Baculo labiorum*, Esa. 11. hinc Antichristus interficiendus dicitur *Spiritu Oris* Christi, 2. Thes. 2. imò hinc Simon Pauli dicit : *Christi vnd der Prediger Rinack ist die Esels Rinack / damit der grosse Himlische Simson umb sich schläget / vnd schneist vnter die Gottlosen / das es fracht.* Balsamus ferro tactus dicitur corrumpi, pari modo Christi regnum & verbum non Petri ferro & gladio, sed concionatorum *linguis & maxillis* defenditur, sint itaq; arma militiæ nostræ spiritualia, 2. Cor. 10. v. 4. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini, Psal. 20. v. 8.

Allegoria Bethphages jucunda.

Christi Reich ein Mund, Zungen, vnd Wangen Reich.

Ad montem Olivarum.] Syrus habet : *juxta verticem montis olivarum.* Mons oliveti ab oriente imminebat urbi, cæteris montibus altior, distabat ab urbe itinere Sabbati, h. e. quantum Judæo die Sabbati ire licuit, nec magnum hoc fuisse spacium inde constat, quod Titus in obsidione urbis, muro quo Judæos urbi inclusit, partem etiam hujus montis complexus est, ut *Aretius ex Iosepho* narrat. Celebris in N. T. hic mons est, quia ab eo Christus Hierosolymam est ingressus, ab eo ad crucem est progressus, ab eo ad Patris dexteram est regressus. Augustinus nominat hunc montem : *Montem olei, cibi, & Medicina*, ut & montem *lucis*, protulit enim oleum ad lucem, ficus ad cibum, dactylos ac gossopium (*Baumwoll*) ad medicinam, illustratus præterea est, de die radiis solis, de nocte verò templi lichnis & lucernis &c. ¶ Observa, in allegoria hinc iterum omnia pulchra esse, verè per instantem Christi

Mons oliveti.

Allegoria oliveti pulchra.

passionem nobis parari debebat, *anima cibos, cordis medicamen, & lux beatitudinis inaccessa*: adde in monte olcarum post diluuium quieuisse arcam, *Gen. 8. v. 4.* & vaccam ruffam in hoc monte fuisse combustam, *Num. 19.* teste Hieron. in Epitaph. Paulæ, ab hoc itaq; monte Christus descendit, futuros suos innuens labores eosque maximos, *Er sey noch nicht yber den Berg / Pomar. in alleg. Dom. Palm.* imò hoc descensu indicat, se venisse, *de sublimatè in humilitatem, de corde Patris in uterum matris, de summo cœli fastigio in infimas terra partes, de monte potentia in vallem infirmitatis, de monte gloria in vallem ignominia,* unde Bernh. *Serm. 1. de Adv.* exclamat: *O novissimum & altissimum! O humile & sublime! opprobrium hominum facta est gloria Angelorum.*

Duos ex discipulis.] Glossa ordinaria asserit, quosdam dixisse, duos hos Petrum & Philippum fuisse, quorum hîc Afînam adduxerit, h. e. converterit Samariam, alter verò Afînz & Samarizæ quasi pullum, Cornelium, *Act. 8. & 10.* Alii dicunt, fuisse Ioannem & Petrum, ad parandum agnum Paschalem ablegatos, *Luc. 22.* Glossa Anselmi Interlin. Duos prædicatorum ordines hîc putat depingi, alterum in Gentes (Paulum) & alterum in circumcissionem (Petrum) missos. Theophilaetus ita allegorizat: In hodiernum duo nos solvunt, *Apostolus & Evangelista.* ¶ Nos discamus hîc verum esse illud: *Vnus nihil, duo plurimum,* Ein Mann/teit Mann/zwene Mann/die müßens thun/melius est enim esse duos quam unum, habent emolumentum societatis suæ, si unus ceciderit, ab altero erigitur, & si quispiam adversus unum prævaluerit, duo ei resistunt, *Ecclesi. 4. v. 9. & 12.* sic hoc loco ablegantur non unus, sed duo: sic ex discipulis 70. mittebantur *δύο καὶ δύο,* *Marc. 6. v. 7.* sic mutuas sibi tulerunt operas: *Moses & Aaron,* Josua & Caleb, *Elias & Elisæus,* Jeremias & Obadiah, *Ezechiel & Daniel,* Paulus & Barnabas, *Basilius M. & Gregorius Nazianzenus,* apud Græcos: *Ambrosius & Augustinus,* apud Latînos, imò patrum nostrorum tempore, *Lutherus & Philippus:*

Divise his opera, sed mens fuit unica, pavit

Ore Lutherus oves, flore Melanthon apes:

Vna Lutherus erat Christi manus, una Philippus,

His bene constructum est religionis opus.

Hinc Glossa Ordin. in c. 11. Marci ita loquentem introducit Hieronymum: *Bini vocantur, bini mittuntur, quia charitas non in uno consistit, unde: va soli, duo educunt Hebræos de Ægypto, duo portant botrum de terra sancta, ut sem-*

Vnus nihil, duo plurimum.

semper prepositi conjungant scientiam, duo mandata, de duabus tabulis proferrant, in duobus fontibus abluantur & abluant, duobus vectibus arcam Domini portent, inter duo Cherubin Dominum cognoscant, h. e. Legem & Evangelium prædicent, pœnitentiam & remissionem peccatorum annuncient, &c. Addam etiam quæ Ardentius habet in Dom. Palm. In duobus ostenditur, & veritatis testimonium, & charitatis exemplum. Veritatis testimonium, quoniam in ore duorum vel trium omne verbum fiat: Charitatis exemplum, quoniam non minus quam inter duos amor charitatis demonstratur: Duo igitur mittuntur, ut consono verbo veritatem prædicent & charitatem. Nos ergo quando in veritate & charitate ad invicem consonamus, nos esse discipulos Christi probamus, quando verò, quod absit, à veritate & charitate discordamus, non Christi sed magis diaboli nos discipulos esse demonstramus, hæc tamen Ardens, Ideoque:

Sint unum, doceant unum, fateantur & unum,

Vnum qui, Christi nomine, nomen habent.

Ite in castellum, quod contra vos.] Beza: ex adverso vobis, Versio Regia: qui adversum vos, Syrus: qui vobis est, è regione, Osiand. ingredimini proximum illum pagum, quem è regione videtis. Quinam fuerit hic vicus dubium est: Alii (1.) intelligunt ipsam Hierosolimam, quæ Castellum dicatur, vel ob fortitudinem, erat enim clausa triplici muro, cum propugnaculis & fortaliciis ad modum Castris, & ideo dicitur Castellum, inquit Lyra: Sed reclamat huic sententiæ dictio *κώμην* quæ urbi non competit, vide I. Sam. 6. v. 18. 2. Paral. 13. v. 19. ideo Erasmus in annotationibus dicit: Vox græca vicum aut oppidum sonat, ne quis putet arcem esse, aut magnatis Palatium. Vel, alii censent Hierosolimam hic dici Vicum, ob contemtum, quia addatur: *τὴν ἀντίπαρτι ὑμῶν*, quod contra vos est, h. e. Hierosolyma vobis semper contraria: Sed hæc verba pertinent, non ad animorum disjunctionem, sed ad locorum oppositionem. Verum quidem est, Hierosolimam contumacem fuisse & Apostolis semper contrariam, sed illud hic non astruitur, Aretius. Unde Musculus hanc sententiam malam dicit & ridiculam, additq; Marlorat. Designatus locus in eorum conspectu positus, qui urbs Ierusalem esse non poterat, propter montem interjectum, Bethphage enim sita erat ex altera montis parte ipsi Ierusalem. Alii (2.) per hunc vicum intelligunt Bethaniam, quæ Marci II. expressè ponitur, ubi tamen Antiqua versio malè omisit, Bethphagen, ponens: Cum appropinquaret Hierosolyma & Bethania, pro: cum appropinquaret Hierosolimam ad Bethphage & Bethaniam, Syrus etiam in Marco dicit, Bethaniam

In quod castellum Apostoli ablegati.

fuisse in declivi, imò vesperi hujus diei Christus in Bethaniam regressus est, quo remissa esse jumenta credibile. Reclamant tamen nonnulli huic sententiæ, idèd, quod Christus Bethaniâ sit egressus, sicq; per vicum intelligunt, vel pagum ignotum incerti nominis, vel ipsam Bethphagen, quo Dominus nondum plenè pervenerat, unde Hunnius in Matth. dicit: *abi Bethphagen, ferè pervenisset, duos ablegavit discipulos in vicinum Eum pagum, &c.* Calvin. intelligi debet de pago aliquo suburbano, quales plerumque urbibus adjacere solent, in quibus vehendorum onerum gratiâ asini in usu habebantur. *Beustius*: de castello quod dicitur, credibile est fuisse ibi diversorium, & ideo alligatas fuisse asinas, ut peregrinantes poterint eas conducere & ad manum habere, quòd facilius montem Olivarum conscendere possent, ut Iustinus existimat. Henric. Bünting in Itin. S. Dieser Fleck / wie Adamus Neusiner anzeigt / ist gewesen ein Hoff vnd Pallast / mit Seulen vnd Stufen nicht weit vom Delberg / da sich die Weg gescheiden. Urget ibi Büntingus Hebræum Matthæi Τίρα Tirah à Τίρα Tir, quod significat ædes, vel palatium sic appellatum, quod sit constructum lapidibus levigatis, excisis & æqualiter ordinatis, unde Τίρα Tur, quod *seriem, ordinem, vel dispositionem* notat, Tirah itaque sic dicitur, *ab ordine parietum, columnarum & aliorum ornamentorum* in splendidiore ædificio, *sunt qui vertant castellum, inquit Lexic. Reg. p. 855.* Breviter: Die Wandersleute haben sich dieses Orts ein wenig verblasen vnd Esel vmb Gese dingen können / ut in via Appia, wenn man von Rom gen Capua zeucht / in Tretabern oder in den dreyen Wirthshäusern / de quibus consule Büntingum, Itin. S. Novi T. pag. 102. ¶ *Obserua, allegoricis pulchrè hic depingi qualitates Ministrorum Ecclesie.* Dicatur illis (1.) *ITE, h. e. Doctores sint legitimè missi, juxta illud: Ibis, quòd te mifero, Jer. 2. (2.) eant hunc in castellum, h. e. maneant in sua statione, non sint polypragmones, non hinc inde vagentur vel discurrant, sed unusquisque ut vocatus est, ita ambulet, 1. Cor. 7. attendant castello & gregi sibi commisso, Act. 20. Dicitur (3.) Ministris Ecclesie, ite ante vos, h. e. non tergiversentur, non retrogradiantur ob pericula, non fugiant ob commodum, Sie sollen nicht den Krebsgang / sondern gerad vor sich gehen / ne Iplis obveniat quod Jonæ, der solte gegen Abend / so gieng er gegen Morgen / vnd gerieth drüber aus dem Rauch ins Feuer / dicitur (4.) ministris Ecclesie: ite in castellum, h. e. non circumteant, sed ineant & introeant, animosi sint & intrepidi, Sie sollen nicht leiste treten vnd schleichen / wie die*

*Ministerium
pulchrè depi-
ctum.*

die Rah umb den heissen Brey / sed eant in castellum, Sie sollen den Euten ins Herz greiffen / unde Glossa interlin. pulchrè: PENETRATE, barbara & indocta mundi latera, quasi contrapostri castelli mania. Adde his quæ mox sequentur, SOLVITE, DICITE, ADDUCITE, & pulchram Ministerii Ecclesiastici ideam habebis.

Invenietis asinum & pullum cum eâ.] Matthæus & Marcus describunt tempus: statim, confestim, Lucas addit, & Locum: in vici ingressu, & qualitatem animalis: erit pullus, super quem nullus hominum sedit. Joh. 12. dicitur, quod ipse Dominus asinum invenerit, sed rectè addit Lyra, invenit, h. e. habuit permissionem discipulorum, Evangelista transit, quia sufficienter ab aliis fuerat expressum. Gloss. interlin. addit: Breviter Johannes dicit, quod alii latius quomodo factum sit, narrant, hinc Beza: nactus est asellum: Luth. Er vbertam etinen Esel/adducentibus nempe ipsum discipulis. Rabbini nugantur, hunc illum fuisse asinum, qui ligna ad Isaacum immolandum, portavit ad montem Moriah, Aber das müste ein alter Esel seyn / inquit Saccus noster, siquidem Isaac historia ferme 2000. ante Christi Adventum annis contigit. Lyranus dicit: ista asina erat communis pauperibus, non habentibus animalia, & qui operabatur in ea, dabat sibi pabulum, & facto opere reducebat ad locum determinatum, ut alius indigens posset accipere eam, & pullus ejus nutrebat cum ea, pro consimili opere. Sed si nulli peculiare jus in hunc fuisset asellum, quis poterat eum dimittere? vel quis ejus herus, cujus tamen Salvator meminit? Glossa interlin. pulchrè allegorizat: Tres Evangelista qui Gracè scripserunt, pullum tantum commemorant. Matthæus verò, qui Hebraicè scripsit, etiam asinam solutam & adductam refert, ut Hebræa quoque genti, si respiscat, non desperandum monstret esse salutem. ¶ Cæterum, multi offensi sunt hoc asino: Cornelius Tacitus refert, per ludibrium Judæos colere Deum insipientem asino: Terrulliani temporibus Christiani, per convitium, dicti sunt ASINARI, & Christus ipse ONONYCHITES, quasi dicas: Asinungularius, Tertull. in Pol. c. 16. Curia Romanæ affixum dicunt, alii asini caput, alii hominis imaginem, quæ aures habuerit asininas, nec non pedes asininos, unâ manu gerens flagellum, alterâ codicem Biblicum: imò in hodiernum usque Judæi ideo Christum pro Messia agnoscere nolunt, quod Asino, animali ex lege immundo, inequitaret. Sed annon sine contaminatione idem fecerunt Abrahamus, Gen. 22. David, 1. Reg. 1. Bileam, Num. 22. Deborah, Jud. 5. & alii? asinis sine peccato ideo utentes, quod asellus quidem

Evangelista conciliantur.

Asino Christi non offendamur

dem immundus erat ratione cibi & sacrificiorum, non a ratione equitatus & bajulatus, imò ex lege ipse etiam equus immundus erat, ergo equo etiam insidere fuisse prohibitum: Adhæc si maximè huic equitatu Levitica quædam immundities adhæsisset, Christo tamen hoc obesse non poterat, ut qui Leviticas ceremonias abrogavit; imò cur abstineret ille ab *Asina interdicta*, qui nostri causâ, non abstinuit à cruce prorsus maledictâ, Deut. 21. v. 23. Gal. 3. v. 13. Ideoq;: *Cur asinum spectas? cœlestem suspice Regē, & Servatori dic Osianna tuo.* ¶ Observabimus hic, I. summam Christi humilitatem, cum in nostro textu adsit, nō currus Josephi Pharaonicus, Gen. 41. v. 43. non Absolonis mulus, 2. Sam. 18. v. 9. non equus Mardochai regius, Esth. 6. v. 8. non Alexandri Bucephalus 8000. coronatis æstimatus, non adest hic currus *Caji Casaris elburneus*, qui 40. elephantibus trahebatur: non rheda *Aureliani* à cervis tracta, non currus *Antonii* vectus leonibus, non currus *Sesostri* à quatuor captivis tractus Regibus: Non hîc adest caballus *Pontificis Clementis* 7. quo Bononiam pomposissimè ille ingressus, quando Carolus V. coronabatur, *Sleid. lib. 7.* imò hic non adest equus *centicolor*, quem Messia Judæorum aptum dixit *R. Samuel*, referente *Christiano Gerson*, in suo *Chelec. p. 120.* sed *vilius Asellus* hic adest, in signe humilitatis signum, de quo Christus: discite à me, quia humilis sum, *Matth. 11. Dedicat superbus esse homo, cum tam humilis factus sit Deus, venit ille ad superbes humiliter, ut humiles ex superbis faceret similiter*, Ambros. ¶ II. In asino Christi observa: *providentia divina universalitatem*, curantem & homines & pecora, *Psal. 36.* Is enim qui hîc, sine majestatis obscuratione, novit & asinum, & asini sexum, & asini locum, & asini vinculum, & asini herum, &c. is alibi curare similiter dicitur, & *gramen campi* *Matth. 15. v. 28.* & *passeres*, *Luc. 12. v. 6.* & *cervos*, *Psal. 104. v. 28.* & *capitis nostri capillos* *Matth. 10. v. 30.* & *gressus nostros* *Psal. 33. v. 16.* *fugas ac lacrymas* *Psal. 56. v. 9.* &c. ut enim contra Dei majestatem non est res viliores creasse, ita nec à majestate ejus alienum viliores creatas conservare: proinde consolationi hoc sit nobis, multis *corvis*, *asinis*, *passeribus* & *capillis* longè præstantioribus:

Pascit aves, vestit flores & curat asellos,

Cur nos non curet, cujus imago sumus.

¶ III. Nota hîc crucis necessitatem: quid enim Christus paucis ab hinc diebus pati debeat, indicat quasi *asellus*, *Es will der liebe Herr bald in sich stossen vnd schlagen lassen / wie man ynbarmerhertig in einen Esel stürmet / sed asinino hoc labore, omnes nostri langvores auferrentur, Esa*

*Humiliemur
sub potenti Dei
manu.*

*Providentia
Dei ad res et-
iam parvas se
extendit.*

*Christus labo-
res verò asini-
nis sustinuit.*

53. ideoq; *sis asinus, quemcunque asinum fors aspera fecit.* Quidam magni nominis Theologus concionatori recens ordinato his gratulatus est: *Gaudeo te factum Christi asinum, ò quantis plagis & verberibus exagitabitur hic asinus, & prædictioni eventus latis respondit, Herberg.* ¶ IV. *Observa hîc regni Christi spiritualitatem, si enim ut Pontificis Romani, ita Christi etiam regnum de hoc mundo esset, utiq; vel humeris ferretur, vel equus ejus ab Imperatore duceretur, vel ipsi stapeda ab Imperatore teneretur, quemadmodum Imp. Fridericus ab Adriano 4. reprehendebatur, quod strepam equi è contrario latere, incius tenuisset, cui tamen Imperator satis aptè respondit: Er hette das Stegreiffhalten niemaln gelernt. Sed Christus hîc, pro regni sui qualitate, attendit, non pompã sed necessitatem: Der Esel sol ein Præceptor vnd Doctor seyn der Pharisæer / welsche dofern sie von diesem Esel nicht lernen wollen / daß Christus kein Welstlicher Herr sey / so sollen sie Esel vnd Ochsen bleiben / vnd ihre Grobheit ewig beweinen / Sacc.* ¶ V. Tandem observa, *Redemptionis & Judicii diversitatem: Principes terræ, prout res postulat, vestiuntur, alio vestitu utuntur in bello, alio in venatu, alio in nuptiis, alio in funeribus: Ita & hic Rex noster alio schemate redimentis, & alio judicandis hominibus utitur, jam venit vehiculo aselli, olim vehiculo nubium cœli venturus, Granat.* Nugæ itaque sunt *R. Iosua Ben Levi dicentis: Si Iudæi sint pii, venturum esse Messiam in nubibus, Dan. 7. v. 13. Sin verò impii, venturum pauperem & in asino equitantum, Gerson. in Chelec. p. 120. Hæc si observaveris, tunc magis prodesse tibi scito, Auriculas Asini, quam Diadema Papa.*

Regnum Christi spirituale est.

Ornatus Christi diverso.

Solvite, adducite, & si quis.] In Græco est participium, λύ-
 ωντες, *Solventes adducite, Vers. Reg.* Cur autem Beza minusculis & quasi
 in parenthesis, addiderit: *Eos, nescio, pullus certè ligatus non fuit, ergò
 solvi etiam non potuit.* ¶ Observes itaq; hîc Typum Ministerii Ec-
 clesiastici, quod quatuor habet Imperativos. I T E, complectitur legiti-
 mam Doctorum vocationem. SOLVITE, continet legitimam clavium usur-
 pationem: ADDUCITE, jucundam Evangelii prædicationem, quæ homines
 allicit & adducit: DICITE, Severam peccantium, ex Lege, increpationem,
Dic ipsi, & redemisti animam, vide Müll. in Praxi. Et profectò, ut hîc Chri-
 stus dicit: *Solvite, adducite, ita Pastores in omnibus oppidis, urbibus &
 pagis semper invenient Vinctos, alios quidem laqueo impietatis, alios la-
 queo lascivie, alios laqueo luxuria, alios laqueo superbia, aliosq; aliis Diaboli
 funibus constrictos, 2. Tim. 2. v. 26. Hos si solvere velimus & Christo adduce-*

Minist. Eccl-
 estic. 4. Impo-
 raturis absol-
 vitur.

re, non deerunt *Inquisitores, Reformatores & Critici*, Wir werden etwan besprochen: Pfaff was machstu? Wer hat dir das befohlen? Was richteſtu vor ein Lernen an? &c. Sed constantissimè respondendum. Dominus his opus habet, h. e. omnis nostra defensio in eo consistat, quod nostri Domini mandatum exequimur, Der Herr hats geheissen/also hats der Herr befohlen / 1. Cor. 9. Die Sach ist des Herrn/ vnd mein Ampt ist meines Gottes/ Esa. 49. im dilla vox: ADDUCITE, quos non Ministerii labores depingit? Agalorum certè labor maximus est, Wie oft schreyet der Esel den Treiber greulich an/wie oft schleget er zurück/quot alinino hoc labore deterrentur? Sed *Episcopatus opus est* (1. Tim. 3. v. 1.) *opus non dignitas, labor, non delicia, opus per quod humilitate decrescas, non fastigio intumesceas,* Hieron. Solvamus itaq; & adducamus, non nosiplos sed Christum extollamus, vestes affectuum deponamus, pœnitentium nævos, veste charitatis, tegamus, imò, pro charitate erga Christum, vel nosiplos denudemus, wenn wir Noth vnd Kropff davon haben/ all gnug ist / habebimus in altera vita vestes byssinas, Apoc. 19. Pomar. alleg. Dom. Palm. ar. & alii.

Dominus his opus habet.] *Phil. Melanch.* in hac phrasi non est latina constructio sed Græca, latini enim non dicunt: *Ego opus habeo*, sed *mibi opus est*. Marcus & Lucas addunt interrogatos esse discipulos: *Cur facitis hoc? quare solvit is?* respondent itaq; discipuli: *Non Dominus Noster*, sed simplicissimè: *DOMINUS*, & quidem cum articulo: *ὁ νόγος*, Ille Dominus, cui meritò omnia parent, vel ut Glossa interlin. Anselmi pulchre addit: *Dominus simpliciter omnium rerum, cui servire debet omnis creatura*. Hic itaq; Dominus his opus habet, & notanda series verborum: *ὁ τὸ νόγος* &c. Lubbinus rectè vertit: *quod Dominus his opus habeat*, quasi Discipuli cum quadam animositate dixissent: *SCIAS*, vel *SCITO*, *QUOD Dominus his opus habeat*, vel: *sine mora Mittito*, *QUIA à Domino nostro requiruntur, ut Syrus habet*. ¶ *Observa hîc*, I. verum esse quod modò Ecclesia canit: *Advenit in terras egens - fata nostra condolens - cælis daturus divites. & angelis suis pares: Er ist auff Erden kommen arm/ &c.* qui enim Dominus erat omnium, pauperum jumentis utitur, nec quicquam proprii habet, ait *Musculus*. Dominus ille, qui nullius erat indigens, cui angelli serviunt, ille his vilibus indiget, addit *Granatenfis*. Ubi Cherubin, ubi Seraphin? quare suum Dominum in manibus non portant? quare rerum omnium Dominus eget? eget non pro se, sed pro me, propter nos pau-
per

Christi pauperas meum patrimonium.

per factus, quamvis esset ditissimus, 2. Cor. 8. v. 9. Sed ipsius *paupertas* nostra *ubertas*, ipsius *inopia*, nostra *copia*, ipsius *indigentia*, nostra *abundantia*.

¶ II. Nota hęc expirare *Anabaptisticam bonorum communionem*, quam nostro textu confirmatam asserunt. Respondent quidem aliqui, distinguendum esse inter *Creatorem Christum* (cui nihil denegari potuerit) & *inter Creaturas*, alios homines, qui cum Christo eandem potestate non habeant. Philipp. Melanch. dicit hęc *casum necessitatis* esse, quod indicatum sit, quod Ministerio debeantur necessaria, *Asini* inquit, *h. e. leges, politia, imperia, debent servire Ministerio & Ecclesia*, sed res plana est, si enim Christus rerum omnium Dominus, ne a sello quidem alieno uti voluit, sine heri concessione, quomodo omnia erunt communia? tollit certè Anabaptistica isthęc confusio ex Decalogo 7. 9. & 10. præcepta: tollit *studium eleemosynarum* toties Christianis mandatum, 1. Cor. 16. v. 12. 2. Cor. 8. v. 14. tollit omnem *Oeconomiam*, quæ domum *propriam* regi jubet, 1. Tim. 3. v. 4. tollit vituperium *ignavorum*, qui jubentur edere *proprium* panem, Eph. 4. v. 28. 2. Theß. 3. v. 10. &c.

Communitio bonorum Anabaptistarum rejicitur.

Et statim mittet.] Beza, *remittet: dimittet, Verf. Regia*. Marloratus dicit quædam Exemplaria legere per præfens: *Et statim Emittit vel dimittit Eos*, discipulos scilicet, sed fatetur ipse lectionem futuri veriorrem esse, cum Marcus expressè dicat: *Et confestim illum (pullum) dimittet huc*. Referunt hęc verba ut plurimum ad jumentorum Dominum, quasi ille statim ad Christi verba, asinum sit missurus, sed *Aretius* refert ad Christi discipulos, quasi illi dixissent ad Dominum asini eò citius commovendum: *Dominus his opus habet, & usus eis, huc tibi eosdem statim remittet*. Facit huc sententia Græca: *εὐθέως δὲ ἀποσελεῖ, statim* AUTEM *remittet*, quasi dicant: utetur his jam Dominus, sed *mox tibi restituet*, videtur etiam hanc sententiam confirmare summa humilitas Christi, qui licet rerum omnium Dominus esset, bonâ tamen Heri pace a sello utitur & solitam promittit restitutionem. ¶ Observa hęc pulcherrimam esse vocem: *Dominus his opus habet*. Audi hanc vocem, qui in splendido vestitu superbis & ceu pavo cristas erigis, nonnè vides juxta te nuda Christi membra, his itaq; de vestitu etiam prospicias & cogites *Dominum in suis membris tuis indigere*: Audi hanc vocem Tu, qui quotidie cibo & potu te ingurgitas, nonnè vides circa te tot egenos, fame contabescentes, *ne jaceat surdas Lazarus ante fores*, micæ saltem ei objice & cogita *Dominum in egenis indigere ac opus habere illis*, quibus Tu mensas lavas &

Incommoda vox: Dominus his opus habet.

scamna, quibus psittacos, simias & canes alis venaticos! Ad exemplum hujus boni viri, concedas quod petitur, & centuplum recipies.

Hoc autem factum est.] Ponit Evangelista causam, cur Christus hac vice agere voluerit equitem, non videlicet *casu* quodam fortuito, non *novitatu studio*, nec ex *defatigatione* (licet defatigatum legamus Dominum, *Ioh. 4. v. 6.* ubi Evangelista gestus, anhelitus & suspiria quasi defatigati Christi depingit, dicens: *sedebat supra fontem & ros sic vel taliter*) sed *ex scriptura predicto*, cum particula *Ur* hoc loco sit, non causalis, sed demonstrativa eventus, alias causas subsequens. Adducitur autem hic vaticinium Prophetæ Zachariae, qui vixit ante Christum natum annis 526. licetq; Zacharias in suo vaticinio satis perspicue egerit de Messiae *nativitate cap. 3. v. 9.* de ejus *captivitate & discipulorum fuga, cap. 13. v. 7.* de *effusione Spiritus S. cap. 12. v. 10.* de *triginta argenteis cap. 11. v. 13.* de *apertione lateris Christi, cap. 12. v. 10.* de *baptismo, cap. 13. v. 1.* nec non de *ascensione Domini, cap. 14. v. 4.* Attamen ingressum Christi regium tamclare & perspicue Zacharias descripsit, ac si ipse Dom. Palmarum interfuisset & Ohianna cum Judæorum plebe concinisset, Enodemus ergo sequentia I. *Vaticinium Zach. 9. v. 9.* à Judæis detorquetur, vel ad *Esdram*, vel ad *Mardocheum*, vel ad *Nehemiam*, vel, quod vult *Aben Ezra*, ad *Maccabaos*; cur autem de Christo hinc agi non possit, leves quasdam rationculas habent, quas postmodum, explicationi Vaticinii inspergemus. Certum itaq; est agi, non de *Esdra*, non de *Mardocheo*, non de *Nehemia*, nec de *Maccabaos*, sed de Christo, quia (1.) post captivitatem Babylonicam Judæi ex sua gente non *REGES*, sed *DUCES* tantum ad tempus habuerant, hinc autem de *Rege* agitur: quia (2.) nemo Hierosolymam ita solenniter ingressus est, *super Asinam equitans*, ut hinc describitur: quia (3.) nemo ex supra nominatis dominatus est *à mari ad mare, & à fluminibus usq; ad fines terra*, quod tamen Zacharias *vers. 10.* innuit: quia (4.) non conveniunt *regia majestas & summa paupertas*, nec de ullo Israelitarum rege legitur, quod ad paupertatem sit redactus: hic autem de *Rege paupere, humili & egeno* agitur: quia (5.) Reges Israelitici perpetua gesserunt *cum Gentibus bella*, hic autem de *Rege* agitur, *qui pacem sit locuturus gentibus*: quia (6.) credendum est magis soli Matthæo veraci, quam Judæorum turbæ fallaci, Matthæus autem hinc testatur clarissime *de Christo*, & non alio, vaticinatum Zachariam: quia (7.) ipsi Judæi fatentur, cum primis Thalmudistæ, hinc agi *de Messia*, vide Galat. 1.8. c.9. Chelec Gersonis

Vaticinium
Zachariae.

I.

Agit indubie de
Christo.

nis p. 130. jam verò neq; Efram, neq; Mar dochaum, neq; Nehemian, pro Mes-
 sia agnoverunt, proinde certissimum est, hic agi de Christo, quia ille
 certò Rex est, P^{sal.} 2. v. 6. ille a sino vectus, Hierosolymam venit, indeq;
 à Gentilibus per ludibrium Asinungularius dictus est, ille *dominatur ve-*
re à mari ad mare, P^{sal.} 72. v. 8. ille pauperrimus factus, Matth. 8. v. 20. ille
pacem gentibus annuntiavit, quando ex Judæis & gentibus unum fecit,
 Ephes. 2. v. 14. & profectò res clara est, venire debuit Messias *ad cives Hie-*
rosolymitanos, jam verò tales amplius non sunt, Ergò Messias venit, nec
 ullus alius expectandus, juxta illud Paulinum: *Certus est, & omni acceptio-*
ne dignus sermo, quod Christus VENIT in mundum, 1. Tim. 1. ¶ II. Schvvenck-
 feldista scripturam nominant *literam mortuam*, Papistæ his consentiunt,
 & vocat *Costerus* scripturam: *Atramentum in membrana*: Lindanus nomi-
 nat eam *mutum Magistrum*, Tannerus in Colloq. Ratisp. Sess. 8. vocife-
 rabatur Scripturam esse *Literam, quæ non loquatur*, imò Gretserus satis
 blasphemè asseruit, *nec Scripturam nec Spiritum S. per scripturam loqui &*
judicare posse: sed Matthæus in nostro textu, quomodo introducitur
 Zachariam, qui tunc temporis in suis saltem scriptis extabat? non certè
 ut *Magistrum mutum*, sed ut *viventem & loquentem*, cui bis loquela attri-
 buitur his verbis: Hoc factum est, ut compleretur, quod DICTUM est
 per Prophetam DICENTEM. Hic Zachariæ vaticiniū dicitur *in d'ev*,
Effatum (ut versio Reg. reddidit) *Prophetæ dicentis*. Scriptura itaq; ver-
 bum efficax est & vivum, Heb. 4. *verbum vitæ est*, Ioh. 6. *verbum salvans ani-*
mas est, Jac. 1. *potentia ad salutem est*, Rom. 1.

Dicite filiz Sion.] Marloratus ex Bucero dicit Matthæi ver-
 ba non undiquaq; convenire cum Hebræa veritate, neq; cum LXX. sed
 absit hoc, si Matthæus cum hebraica veritate pugnaret, utiq; cum ipso
 Spiritu S. pugnaret. Dicendum itaq; est, Evangelistam, non tam verba
 quàm mentem Prophetæ attendisse, naturale enim est, ut qui rem ipsam
 habet & vaticinii impletionem, de verbis non sit admodum sollicitus.
 Præterea injicere nobis voluit occasionem, ut ipsi scripturas consuleremus, lecturi
 latius atq; expensuri exactius qua omisissent, simulq; visuri ab illis nihil scriptum,
 quod non abundè sit impletum atq; perfectum, Lutherus. Per filiam autem
 Sion intelligitur hic, juxta Lyranum, *Civitas Ierusalem*, quia in monte
 Sion erat fortalitiū illius civitatis, & protegebatur civitas ab illa par-
 te, sicut FILIA à matre. Rabanus dicit per filiam Sion Hierosolymam
 intelligi *historialiter, mysticè verò Ecclesiam*, Gal. 4. Alii dicunt per filiam

II.
 Confutatio Papis-
 tas ac
 Schvvenck-
 feldistæ.

Filia Sion qua.

Sion intelligi, LITERALITER *Hierosolymam*, SYNECHDOCHICE *omnes Iudeos*, MYSTICE *universam Ecclesiam*: Beustius per *filiam Sion Veteris*, per *filiam autem Jerusalem Novi Testamenti Ecclesiam* intelligit, juxta illud: *De Sion exiit Lex, verbum autem Domini de Ierusalem, Esa. 2. Mich. 4. Joel. 3. Amos. 1.* Tandem, *Salmeron* putat duorum Prophetarum verba hinc reperiri, *Esaia* scilicet & *Zacharia*, initium verborum *Matthæi* putat reperiri, *Esa. 62. v. 11.* ubi dicitur: *Dicite filia Sion: Ecce Salvator tuus venit*, reliqua verò ex *Zacharia* desumpta. Sed cum *Matthæus* expressè alleget, non *Prophetas* in plurali, sed *Prophetam* in singulari tantum, hæc utiq; subsistere non poterunt. ¶ Observes hinc: I. egregiè hinc confundi Operarios, cum *Ecclesia N. T.* dicatur *filia, non Sinai, sed Sion*, quia omnem suam spem & fiduciam ponit, non in operibus legis, quæ *lex in monte Sinai* promulgata, sed in promissionibus Evangelii gratuiti. Quicumq; ergò verè lætari cupit, de Christi adventu, is attendat, ut sit *filius Filia* non *Sinai, sed Sionis*, non confidat suis meritis, sed soli solius Christi merito, ipse enim finis est legis, & qui in ipsum credit justus est, *Rom. 10. v. 4.* ¶ II. Calviniani putant Christum Adventum suum celebrasse, non propter omnes & singulos homines, sed tantum *propter electos*, unde *Bucanus* dixit: *Christus nec Pharaonis, nec Iudæ, nec Caipha, nec Herodis Redemptor est, pro quibus nec mortuus est.* Verùm hinc audimus Christum venisse *Filia Zion*, hoc est, non tantum omnibus *Hierosolymæ* inhabitatoribus, sed & toti populo *Judaico*, qui *Judæi*, licet Christum non receperint, *Ioh. 1. v. 11.* imò licet, post alios Prophetas, ipsum trucidarint, *Matth. 23. v. 37.* ipsis tamen venit, ipsorumq; Rex expressè dicitur, cum itaq; *Judas*, & *Caiphas* etiam pertineant ad *Judæos*, utique ipsis etiam Christus venit, adeoq; *Salvator* est omnium omninò hominum, maximè verò *fideli-um*, *1. Tim. 4. v. 10.*

Ecce Rex tuus venit tibi.] Suavissimum sanè vaticinium, de quo *D. Urbanus Regius* dicere solitus, quod esset suum *Michtam* sive *aureolum*, sein guldenes Kleinodt/das er für zehen Welt nicht geben wolte/ se enim nunquam ita tristem fuisse, ut non vivum ex hoc vaticinio solatium haurire potuerit. Depingit autem *Zacharias* Christum *Servatorem I. ut Dominum Admirabilem*, idèd ponitur particula illa, non demonstrationis modo, sed & admirationis. ECCE, desumpta ex *Psal. 40. v. 8.* II. Delineat Christum, *ut Dominum verè Nobilem*, est enim *REX*, & quidem talis *REX*, qui habet non modò regnum *Potentia* & *Gloria*, sed

Operarii non
pertinent ad fi-
liam Sion.

Descriptio Chri-
sti Regis.

sed & Gratia, quod colligit *per verbum*, quod purgat *per Baptismum*, quod pascit *per Cœna Sacramentum*, quod probat *per Crucem*, quod iustificat *per Fidem*. III. Describit Messiam, *ut Dominum Hilarem*, ideo iubetur filia Sion gaudere & exultare: dispersi subditi Rege sibi præfecto lætantur, 1. Sam. 10. v. 14. 1. Reg. 1. v. 39. & 40. 2. Paral. 23. v. 11. Nos dispersi eramus ut oves, Esa. 53. ergo merito lætamur, quia noster Rex alios Reges multis parasangis superat, videlicet: *Amplitudine, potestate, opibus, legibus, privilegiis, administratione, duratione*, lætemur itaq; dicentes: *Portas vestras atollite, cœli cives accurrite, & Servatori dicite: Salve Iesu Rex inclute*. IV. describit Zacharius Christum: *ut Dominum nobis affinem*, ideo dicitur *Rex Tuus*: Noster enim est ob Incarnationem, noster ob Redemptionem, noster ob Instructionem, noster ob Glorificationem. Ne itaq; dicas: *Non habemus regem nisi Casarem*, ut *Glossa Ordin.* pulchrè addit. V. Depingit hoc Vaticinium Christum, *ut Dominum plane humilem*, Matthæus enim appellationem pauperis *κατὰ μετὰληψιν* vocabulo *mansueti* reddidit. Mansuetus autem Dominus dicitur, *ut ob gratiam ametur, non ut per potentiam timeatur*, sicut *Glossa interlin.* pulchrè monet. VI. Depingit Zacharias Messiam, *ut Dominum miserabilem*, pauper enim nominatur & quidem in Hebræo *אני* Ani, hoc est talis egenus, qui non modo pecuniis caret & facultatibus, sed &, *qui corde est afflicto & humiliato*, apud quem nullus est *vel ira, vel arrogantia* locus. Judæi ita argutantur: Zacharias agit de paupere, sed Messias nullo modo futurus est pauper, veniet enim in nubibus cœli summa cum potestate & gloria, Dan. 7. v. 3. Ergo. Sed quis nescit geminum esse Christi adventum; in primo venit *cum humilitate ad redimendum*, de quo Zacharias; in secundo autem venit *cum majestate ad judicandum*, de quo Daniel. VII. Depingit Propheta hîc Messiam: *ut Dominum inculpabilem*, dicitur enim: *Iustus*, id quod intelligendum non modo activè, sed potius passivè, quia iustitiam perfectissimam nobis acquisivit, Ierem. 23. v. 6. 33. v. 14. 1. Cor. 1. v. 30. IIX. Delineat Zacharias Christum, *ut Regem salvantem*, qui in Chaldæo dicitur *Parick, ein Erlöser* / LXX. reddiderunt *סוֹצֵר*, in Hebr. *פִּיִּי* *Nofcha*, quod significationem, juxta Grammaticos, & activam & passivam admittit, *der andern hilffe/vnd dem geholffen wird/ Galatinus lib. 8. c. 9. Salvatus ipse, Ihm ist geholffen / h. e. Es hat diesem König so viel gekost/vns zu helfen/das er drüber in den Todt gerathen/ist zum Fluch worden/vnd hat die Kelter des Jorns getreten/ da hat er ihm tråffriglich selbst*

geholfen/juxta illud: Es war kein Helfer da / mein Arm must mir helfen / *Esa. 63.* ideo Pagninus etiam passivè vertit: Rex tuus veniet tibi justus, & servabit seipsum. Judæi hic objiiciunt: Nos dicere Messiam Deum esse, jam verò de Deo nullo modo dici posse, quod *salvatus sit*, ideoq; Zachariam hic de Deo non loqui. Sed facilis est responsio: Dicimus Messiam esse non tantum verum Deum sed verum hominem, respectu itaq; *humana nature* rectè dicitur *Servatus*, quia solutis doloribus mortis suscitatus & vitæ restitutus est, *Acto. 2. v. 24.* imò Salvatis membris ipse *Salvatus est in membris*, quia sine Salvatis hominibus Salvator ipse non esset. IX. Additur quod venire debeat *in asello*, ubi Judæi urgent discrepantiam, quod Zacharias in masculino genere *Asinum* designarit, Matthæum autem in fœminino loqui de *Asina*, *תָּיִשׁ אִשָּׁה*, sed & hæc levia sunt, cum pullus (cujus Zacharias etiam mentionem facit) de matre factis testetur, & Hebræa vox *חֲמוֹר*, *Chomor* utrumq; sexum notet, sicut videre est, *Exod. 13. v. 13. 2. Sam. 19. v. 26.* Obiter etiam notandum, quod Calvinus in Zach. dicit: Venit Rex super asina, esse *FIGURATUM* sermonem, quo innuatur Christum fore obscurum hominem, hunc esse *GENUINUM* sensum. Verùm si hic Genuinus sensus est, utiq; Matthæus genuinum sensum non attigit, quia asinus Calvini asinus *Metaphoricus* est, asellus autem Matthæi *verus* est *asinus*, cui quis insidare & inequitare potest: Ad hæc per hunc Calvini Metaphoricum asinum quomodo constringentur Judæi, quibus aliàs à nobis objiicitur, quod nemo asello inequitans solenniter Hierosolymam, præter Christum, sit ingressus? & profectò quod Christus esset futurus obscurus homo, id factis ex voce *Ani* liquet, nec fuisset opus, ut ulla vel pulli vel asini fieret mentio, *Mehlführer th. 29. 30. 31.* ¶ Porro si ad Locos & Observationes te convertas, omnia verba suum suppeditant usum, nos paucis negotium absolvemus. 1. Si Christus *REX* est, nos utiq; tractabit *REGALITER*. Porro Rex, cum ab Alexandro captus, interrogaretur, quomodo tractari vellet? Respondit: *Regaliter*, ita Christus etiam suos tractat subditos, defendit nos *regaliter*, prosternit hostes nostros *regaliter*, regalia nobis dona & bona in Verbo ac Sacramentis offert, imò *Reges & Sacerdotes* nos omnes facit coram Patre, *Apo. 1. v. 6.* 2. Si *Rex hilarius* Christus est, *Hilaria* etiam nobis non invidet, præsertim circa hoc tempus lætitiæ plenissimum. Equidem Pontifex Romanus, jam circa Adventum, prohibet & abrogat hymnos lætitiæ plenos, *Te Deum laudamus, Alleluja, &c.* teste

Si Christus Rex est, regaliter nos tractabit.

Ut Christus Rex hilarius, sic meritis jam lætatur.

teste *Durando*, sed nos ex tali cantu corvum & ex ungue leonem agnos-
 scimus, h. e. colligimus inde Papam vivum esse *Anti Christum*, qui vult
 contristari illos, quos Christus ob suum adventum lætari jussit & ex-
 ultare. 3. Si Christus est *Rex noster* (Rex Tuus) utiq; omnia ipsius bene-
 ficia nostra sunt, Venit AD te, venit PRO te, venit PROPTER te, *nihil bo-*
rum propter se, sed omnia propter te, Das hat Er alles vns gethan/ seine gros-
se Lieb zu zeigen an/ Venit TIBI, si credis, venit CONTRA TE, si non credis, ut
Glossa Ordin. monet. 4. Si mansuetus est Christus, utiq; non clamabit,
 calamus quassatum non conteret, linum fumigans non extinguet,
Esa. 42. discamus ergo ab ipso, quia mitis est & humilis corde, Matth. 11.
v. 29. 5. Si pauper est Christus egestatem non ægrè feramus, sed ali-
 mentis & vestimentis contenti simus, *1. Timoth. 6. v. 7. quia Christi pau-*
peritas aternis & non morituris divitiis gravida est, Hum. in Matt. 6. Si Chri-
stus justus est non modò passivè sed & activè, quanta inde in nos redun-
dat consolatio: nostræ justitiæ multis modis contaminatæ sunt, Esa. 64.
v. 6. Wir sind allsambt vnnütze Knecht / vnd ist für Gott Niemand ge-
recht / quid enim homo est, ut sit immaculatus & appareat justus natus
de muliere? Iob. 15. v. 14. Sed Christus, justus ille Rex justificat nos per su-
am agnitionem, Esa. 53. v. 11. per suam obedientiam, Rom 5. v. 19. per suam redem-
tionem, Rom. 3. v. 24. ipse retulit justitiam, Dan. 9. v. 24. factus nobis justitia,
1. Cor. 1. v. 30. Gloria nulla mei meriti, sed sanguine mundor, Christe,
 tuo, sola JUSTIFICORq; Fide. Tandemq; 6. Si Christus Rex Salvans, est
 Hælfker/ quæ non inde emergunt solamina? Wir haben einen Gott/ der
 da hilfft/ *Psal. 68. Einen Meister zu helfen/ Esa. 63. Einen Nothhelffer zur*
rechten Zeit/ Psal. 9. Einen Hælfker in den grossen Nöthen / so vns troffen/
Psal. 64. Des Hand zu helfen hat kein Ziel/ Psal. 130. Er hilffe vns frey aus
aller Noth/ 2c. Auff Erden ist kein Mensch geboren / der mir aus Nöthen
helffen kan/ 2c. Hilff Hælfker hilff Herr Jesu Christ / der du allein mein
Hælfker bist / 2c. Verlass mich gänzlich auff deinen Namen / hilff Hælfker
hilff/ drauff sprech Joh/ Amen. En tibi suavissimum vaticinium, utique
 maximi faciendum.

Christus Rex noster.

Nobis mitis & mansuetus.

Armuth schen- det keinen Christen.

Justitia Christi nostra est.

Auxilium no- strum à Domi- no.

Abierunt ergò discipuli & invenerunt.] Poterant sanè
 Discipuli Christo sese opponere & dicere: Præceptor, durum est & mi-
 rum, quod præcipis, nôsti aliquoties homines tibi, in petitis ac postula-
 tis, fuisse difficiles, petiisti à Samaritana *haustum aquæ*, sed illa denegavit,
Ioh. 4. petiisti à Samaritanis hospitium, sed illi denegarunt, Luc. 9. Gerge-
 sœni

sani tui causâ, ne unum quidem porcellum libenter amisissent, *Matth. 8.* quid si hâc etiam vice, tale quid, accidat nobis? quis tibi mittet asinum cum pullo, sine prece & precio? cur vis ut cum hospite ignoto de asellis litigemus? non Asinarios vel agasones, sed *predicatores* nos vocasti, & quæ tandem hujus rei necessitas est? vix ad horulæ spacium absumus Hierosolymis, si itaq; tot & tanta hæcenus itinera pedibus confecimus, hoc etiam conficiemus, solitam profectò *gravitatem tuam* parum decebit asellus, contemptum, ignavum & ex lege impurum animal, &c. Sed quicquid sit, norunt discipuli, obedientiam optimam esse reverentiam, *I. Samuel. 15.* ideò faciunt omnia, prout Dominus imperârat, *juxta Bezam*, vel ut Versio Reg. rectius: *ut Dominus præordinarat*, *ωρεοταξεν, wie ers geordnet / Denn was er ordnet / ist löblich vnd herrlich / Psal. III.* quod ubi faciunt legati, ibi omnia, ut prædicta, fiunt. Licet enim nonnulli discipulis obstiterint, ut in Luca additur, tamen audito Domini nomine omnia pacata sunt & placata: *Quia Magistri errorum, qui prius Doctoribus contradicebant, postquam per miracula virtus fidei dominicæ apparuit, resistere amplius non valebant, & sic liber credentium populus ad Dominum adducebatur, addit Beda Allegoria.* Adducunt autem asinam & pullum, diciturq; à nonnullis Christum infedisse soli *Asinæ*, alii autem putant etiam pullo Dominum fuisse usum, quæ posterior sententia verior: *Existimo, inquit Osiander in Bibl. major. primò Christum infedisse asina, postea pullo, ut solent reges equos commutare.* Hunnius in *Matth.* addit: *Nihil discrepant Evangelista in narratione historiae presentis, quantumvis Ioannes scribat Dominum sedisse super Asinam, Marcus & Lucas prætermisâ mentione Asinæ referunt ipsum sedisse super pullum, nam Zacharias utrumq; fieri debuisse prædixit, & Matthæus utrumq; factum esse restatur.* Alternis enim vicibus Christus nunc asina infidet, *cujus meminit Iohannes, nunc pullo Asinæ, ut Marcus & Lucas habent.* Non enim oportet, ut omnia à quolibet Evangelistâ referantur, addit *Lyranus in Marc.* qui tamen equitationis Christi videtur invertere ordinem, dicens: *Non sedit super utrumq; simul, sed successivè, quia primo sedit super pullum, quia tamen non erat domitus, quia adhuc non fuerat applicatus humanis usibus, ut habetur Marc. 11. & Luc. 19. ideò postea sedit super asinam.* Sed vox Hebræa, pro qua nostri solent reddere pullum, non pullum propriè, sed idoneum jam equitationi jumentum significat, ut patet ex eo: *Et fuerunt illi 30. filii, equitantes super 30. pullos, Iud. 10. v. 4. & 12. v. 14. monet ex Bucero Marloratus.* Calvinus hic addit, ineptam esse Orthodoxorum

rum multorum *allegoriam*, quam ex asino & pullo cudant, & statuunt, *Populi Iudaici figuram esse asinam*, cui primum Christus infederit, quia à Judæis incipere debuit, postea tranſierit *ad pullum*, quia gentibus quoq; ſecundo loco præſectus, cum tamen per *SYNECHDOCHEN* uſitatam pro uno duos nomet Evangeliſta. Sed quid Calvino non ridiculum eſt & ineptum? Reſtringatur excogitata hæc Synechdoche, ad ſolutionem & adductionem jumentorum, tunc ejus apparebit vanitas. ¶ Obſervanda ergo hic venit. I. indubia *CHRISTI* Deitas, quæ elucet ex Domini (1.) *Omnifcientiâ*, videt enim abſentia, *asinam*, *pullum*, *utrumq; ligatum*, ſcrutatur corda & novit, tum verba, tum cogitationes & contradicentium & concedentium, prædicat etiam futura, *asinæ inventionem* ac dimiſſionem, hæc ſolius Dei ſunt, quia homo ea tantum videt, quæ patent, Dominus autem cor intuetur, *1. Sam. 16. verſ. 7.* patet Chriſti divinitas (2.) ex Domini *Omnipotentiâ*, mandat enim, ut rerum omnium Dominus, *ſelect* efficaciter corda: Diſcipulorum ut eant, Hoſpitis ut aſinum mittat, populi ut pompam ornent, puerorum ut Oſianna concinant, hæc ſolius Dei ſunt, qui hominum corda in manibus habet, *Prov. 21. v. 1.* adde hiſ (3.) Vaticinium Zachariæ, quiſ ibi *Rex Sion*, niſi filius Dei, *Pſal. 2. v. 6.* quiſ *juſtus* niſi ſolus Deus, *Pſal. 119. v. 137.* quiſ eſt *ſalvator*, niſi ſolus Deus, *Pſal. 9. v. 10.* adde (4.) Oſianna, quiſ ibi activè *Benedictus* eſt, niſi ille, in quo benedicuntur omnia? quiſ venit *in nomine Domini*, niſi ipſe Dominus, quia nomen Domini, phraſi ſcripturæ, ipſe Dominus eſt: ad hæc totum Oſianna deſumptum eſt ex *Pſal. 118. v. 25.* ubi de ipſo Deo dicitur: *Iehova juva, Iehova proſperare.* Sequitur ergo non nudum hominem pro nobis paſſum, ſed Dominum gloriæ, *1. Cor. 2. v. 8.* autorem vitæ, *Act. 3. v. 15.* proprium Dei filium, *Roman. 8. v. 32.* imo ipſum Deum, in carne aſſumta, juxta catholicam expoſitionem, *1. Pet. 4. v. 1.* ¶ II. Obſervetur vanos eſſe illos, qui in rebus divinis rationi obediunt, aſſerentes: *Nihil credendum, quod ratione comprehendendi nequeat.* Cinglius in Colloq. Marpurg. A. C. 29. laudandus eſt Iodocus Nahum, qui hac vice ſuis ſodalibus ſe opponit, in tertia hodierni Evangelii parte agens: de officiis ſubditorum Chriſti, quorum primum eſt, ut mandatis à Chriſto rege præſcriptis, etiam carni durisſimis, *ſine ulla tergiverſatione obſequium præſtent, cum enim* (inquit Nahumius) *ſapiens & juſtus ſit, noſtramq; querat utilitatem, non ſunt ejus decreta STULTÆ rationis trutinâ ponderanda aut examinanda. Quæ in parte laudandi ſunt Chriſti diſcipuli,*

Chriſtus verus Deus.

In divinis Rationi cedat.

puli, qui asinos in vico monstratos Regi suo, eos poscenti, adducunt, memores ejus mandatis SIMPLICITER esse obtemperandum. Certè si in consilium adhibuis-
sent rationem humanam, suasisset illa, ea facienda non esse, quia ipsos discipulos in
periculum amittenda fama vel etiam vita adducerent, at verò quis sine periculo
alterius nobis ignoti asinos abducatur? Hactenus Nahum, quem rectè hic sentire
fatemur, sed utinam horum verborum suorum etiam memor esset in
loco de Cena, in loco de Christo, aliisque, ibi certè animalis homo non
percipit spiritualia, 1. Cor. 1. v. 14. ibi ratio captivanda, 2. Cor. 10. v. 5. ibi
caro & sanguis non consulenda, Gal. 1. v. 16. Id bene creditur quod non citè
capitur, nam si caperetur, non esset opus ut crederetur, quia videretur, August.
Serm. de Charitate.

Et posuerunt super eos vestimenta.] *Pompa ingrediē-*
tis Christi tria complectitur. 1. Vestium substrationem, 2. Rantorum ob-
jectionem, 3. Latam cantionem; primum hic habemus, Asinæ enim, ephip-
pium loco, discipuli imponunt vestes suas, non interiores sive curtas, sed
exteriores τὰ ἑξῆς, Syrus vertit pallia, vox enim græca magis significat
togas sive pallia & summas vestes, quàm vestimenta, inquit Erasmus in an-
notat. Apostolis adjungit sese turba, & quidem πολλοὶ ὄχλοι, pluri-
ma turba, non simpliciter fuit πλὴν ὄχλοι, ut hactenus sæpè, sed πολλοί
ἄνθρωποι, Totus, utique plurimus, quia hic extremus erat actus, quem Christus
in rebus humanis, favore publico & populari erat peracturus, ad hæc
πολλοὶ ἄνθρωποι est populus ratione festi, ad quod ex omnibus nationibus Ju-
daei confluerant, quorum multi desiderio Christum videndi teneban-
tur, Ioh. 12. v. 20. Multi etiam propter miraculum resuscitati Lazari, cujus
rumor Hierosolymam venerat, Hinn. Hæc itaque turba, vestimenta et-
iam sternit, & quidem in via, ne asina & pullus offenderent ad lapides, ait Ly-
ra, vel: ut pede inoffenso iret pullus, Gloss. interlin. Honorem verò hunc Re-
gibus exhiberi solitum, testatur Plutarch. in vita Catonis Vticens. Omnia
certè ad Christi faciunt honorem, si enim fuerunt substratæ vestes divi-
tum, preciosæ utique fuerunt, sin vestes pauperum, cariores utique, Et
armer nackter Mann hat sein winter Meugen wol lieber / als ein Reicher
sein Seiden Strüß / vide similem ferè historiam in coronatione Jehu,
2. Reg. 9. v. 13. ¶ Observes hic. I. Omnia hoc loco aliena esse & mu-
tuatitia, alienus asinus, alienus pullus, alienæ vestes & in & sub asina, quia
in regno Christi omnia aliena quali & peregrina sunt. In prædicato verbo
non ipse Christus, sed aliena auditur lingua, quam nos Christo commo-
damus

Christus alienis
supplurimum
uitur.

damus juxta Nazianzenum, interim, qui vos audit, me audit, *Luc. 10.* In Baptismo omnia peregrina, *aqua fontis, vox hominis, sed Christus efficaciter adest huic Sacramento & per illud induitur, Gal. 3.* in Cœna omnia aliena, *panis & vinum, patella & poculum, sed verum Christi corpus & sanguis adest: in confessione aliena vox consolantis, aliena manus absolventis, sed interim non homo, verum Deus est qui solvit, Joh. 20.* nemo ergo peregrinâ hac adventantis Christi formâ offendatur, *quia in tam contem- tibilibus testibus multo mirabilius divinitas seipsam manifestavit. August. § II.* *Substernamus Christo vestes.* Observ. nos etiam vestes Christo substernere & posse & debere, idque (1.) vitam pro Christo (si ita necessitas requirat) relinquendo, *Joh. 12. v. 25.* in pauperes (2.) aliquid erogando, *Matth. 10. v. 40. 25. v. 40.* ad Christi honorem (3.) omnia faciendo, *Psal. 115. v. 1.* carnis desideria (4.) deponendo & exuendo, *Ephes. 4. v. 22. Epist. Iudæ, v. 25.* Supponamus Christo, *das Goldgelbe Kleid des Glaubens / 2. das weisse Kleid der Liebe / 3. das rothe Kleid des betrachteten Leidens Christi / 4. das schwarze der Demuth / Buß vnd Befehrung / Joh. Arnd. perit enim omne quod agitur, nisi humilitate custodiat, Greg.*

Alii cædebant ramos de arboribus.] Sequitur alterum, quod Judæi fecerunt ex consuetudine Festi tabernaculorum, nam in hac festivitate faciebant fasciculos ex ramis Palmarum, falicum citriorum, & arboris cujusdam Hadasi, his ornabant domos, parietes, tecta, plateas, Aret. *Nehem. 8. v. 15. Psal. 118. v. 27.* inde festum hoc sortitum est nomen, Hebræum quidem: *Chag hassucchoth*, festum tuguriorum, *Lev. 23. v. 20.* Græcum autem: *σκηνοπηγία*, tabernaculorum fixio, *σκηνή* enim tabernaculum, & *πήγω* vel *πηγνύω* vel *πηγνύμι*, figo, unde latinorum *pago* vel *pango* ortum videtur, quod enim Lyra putat *Scenopegian* dici, à latino *scenâ & græco Πάγωμαι*, quis non erroneum videt? Ramis autem à Judæis legimus exceptos, 1. *Simonem*, Judæ Maccab. fratrem, 1. *Macc.* *Ramis à Judæis excepti.* 2. *Agrippam*, Philo l. i. de legat. ad Cajum. 3. *Alexandrum Magnum*, Joseph. l. ii. antiq. c. 8. & tandem hoc loco *Christum*, cui offerunt ramos: Palmarum, *Joh. 12. v. 13.* & Olearum, quia in monte Olivarum hæc facta sunt, *gens Hebræa ibicum palmis obvia venit. § Observ.* Nos etiam ramos Christo offerimus, Si (1.) pro potenti victore ipsum agnoscamus, palma enim *victorie* olim signum fuit, unde Palmam olim in triumphis gestatam testatur Plutarch. in vita Thesæi, victores palmis coronabantur & præferebatur illis gladius strictus Palmarum ramis circumdatus: Ita

Ramos Christo offeramus.

& nos in victoria Christi exultemus cum Paulo dicentes. Mors absorpta in victoriam est, &c. 1. Cor. 15. quia *victoria Domini, triumphus servi, nobis parva salus nostra est victoria Christi.* Palmas (2.) & Olivas Christo offerimus, si pro *pacis principe* ipsum agnoscamus, Scipio enim ex Oleæ ramo in prora navis suspenso collegit, Carthaginenses *pacem* petere *paciferamq;* manu ramum protendit *Olive*, inquit Virgil. 8. *Æneid.* Sic Christus est Pax nostra, Eph. 2. disciplina pacis nostræ super eum, *Es.* 53. per Christum reconciliati fide, Pacem habemus, *Roman.* 5. Ramos (3.) offerimus Domino, si efficaciam meriti ipsius probè consideremus, Strabo l. 18. Geograph. refert à Babylonis 600. numerari utilitates, quas quidem à palmis suis habeant, quis autem numerare potest illas *utilitates*, quas quidem ex Christi merito habemus, hæc profectò illa plenitudo est, ex qua sumimus nos omnes gratiam pro gratia, *Iob.* 1. v. 16. Palmas (4.) præferimus Christo, si crucem *patienter* toleremus, ut enim Palma oneri resistit, juxta Versus Alciati:

Nivitur in pondus Palma, & consurgit in altum,

Quò magis & premitur, sic mage tollit onus.

Ita & nos patientes simus in cruce & constantes. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. Ramos (5.) proferimus, si pietatem indefinenter sectemur: Palma semper viret, & quò magis senescit, eo meliores fert fructus, Plin. l. 6 nat. hist. c. 20. Ita & nos simus *arbores frugifera* ac bonis Operibus semper virides, tunc justus ut Palma florebit, *Psal.* 1. & 92. & pertinent huc versiculi: *O lignum vite, sine te sumus arida Palma, si tibi conserimur, florida Palma sumus;* Justi ut Palma floreant, *angusti in radicibus, lati in floribus & fructibus, quoniam bonus odor Christi sunt, & sternunt viam mandatorum bonà famà,* Hieron. Ramos (6.) præferimus Domino, si sanctos in pietate imitemur, juxta illud Theophylacti: *Sternamus & nos viam vite nostræ, cadentes ramos de arboribus, h. e. imitantes sanctos; nam arbores sancti sunt, de quibus ille ramos cadit, qui virtutes illorum imitatur, &c.*

Populus qui præibat & sequebatur,] Osanna sequitur, quod membratim videbimus, I. Ordo & Chorus hîc concinnè admodum est dispositus, alii asinæ, ut satellites adhæserunt, alii præcesserunt, alii subsequuti sunt. Adumbrantur ii, qui vixerunt *ante Christum*, qui vivunt *sub Christo*, & illi, qui post visibilis præsentia subductionem, *Christum sequentur*, Vel: per *præcedentes* possunt intelligi, credentes V. T. per *subsequentes* Novi. Vel: præcedunt *fide fortiori præditi*, sequuntur *fidei in-*
fir-

firmioris homines, qui tamen omnes, per Christum, cœlestem Hierosolymam ingrediuntur. Glossa Ordin. *Præcessit Iudaicus populus, secutus est gentilis, illis venturum credebant, nos venisse credimus.* Hieron. *Præcunt Propheta, sequuntur Apostoli, Abyssus abyssum invocat, h. e. lex legem alteram.* II. Osanna desumptum est Ps. 118. v. 25. quem quidem Psalmum Lutherus dicere solitus est: *aureum confitemini, ex quo suum desumpsit Symbolum: Non meriar, vivam, Christi magnalia dicam,* inò quem tam artificiosè in Pathmo exposuit, ut Dn. Selneccerus in Comment. Psalmorum dicat; Se nihil addere posse, *Wir würden doch drüber zu Schand vnd Spott/* inquit: *Wenn wir neben so ein herrlich Schloß / ein altes zerbrochenes Barockhäußlein mit Zeimen gemacht / sehen wolten.* Controversù a. olim est, quid esset Osanna? *Hilario* significabat: *Redemptionem domus David.* *Ambrosio:* *Redemptorē domus David.* *Augustino* vox *obsecrans* est, affectù magis notans, quā rem aliquā. Alii reddiderunt *Hymnum*, alii: *Gloriam*, alii: *Gratiā*, vide *Pelarg.* Quæst. in Joh. Pontificii ex Osanna aliquod campanarū nomen fecerunt, unde ingens Erfurtensum campana OSANNA dicitur. Est autem vox Hebræa, composita, ex Na, quæ est interjectio & nota affectûs, sicut nos Germani dicimus: *Ach* / cum ardentèr aliquid optamus: *Hosia* est imperativus: *Salva, juva, fer opem:* radix est Josua, unde etiam Jesus, *Hosianna, Ach hilff herrlicher Herr* x. / *Phil. Melanth.* Glossa Ordin. Osanna verbum Hebræum, ex integro & corrupto compositum *Hosiah* enim *salva* vel *salvifica*, *Na* interjectio *deprecantis.* Lyra Osanna est verbum Hebraicum, compositum ex *Osi, Salva, & Anna*, quod est verbum optandi, & valet *utinam, &c.* Verba in Psal. 118. ita habent: *Ana Iehova Hoschiana, ana Iehova hatzichana*, quæ quia ut plurimùm decantabantur in Festo Tabernaculorum, hinc hodierni etiam Judæi hanc festivitatem: *Hoschiana* dicunt, decantant in ea prolixum canticum, quod *Anahschiana* nominant, in eoq; contra nos Christianos his utuntur: *Takkeh Ojebhe-na, percutite inimicos nostros, prout primogenitos in Ægypto percussisti, facq; eos humiles,* inò ultimum solennitatis diem nominant: *Osanna rabba*, juva tu fortis sive potens, *Buxtorff. Synag. c. 16. III.* Addit turba: *Benedictus, qui venit, &c.* Hebraicè: *Baruch*, laudatus, bonis auctus, à *Barach*, laudare & bonis aliquem augere, hac igitur voce omnium bonorum augmentum & prosperum rerum successum Christo regi imprecantur. IV. concludunt: *Osanna in excelsis. Osanna b qui es in cœlis altissimis*, *Beza;* *Tu Deus Opt. Max. qui cœlis excelsior, adjuva regem nostrum, quem misisti.*

Preces non intellecta.

Osiander. ¶ Observabimus ergò hîc, I. preces non intellectas Deo nullo modo acceptas esse, nam licet hoc ex nostra cantione, quam plebs & pueri minus intellexerint, probare conentur Pontificii, res tamen manifesta est, nam tunc temporis quilibet scivit idiota quid Osianna esset, cum Arator stivam manu tenens, Davidicum aliquid, cecinerit, Hieronymo teste: Distinguendum itaq; est, inter *pueros & adultos*, *Psal. 8. v. 3.* nec non inter *res petendas & verba petentia*, hæc necessariò oportet nos intelligere, licet de illis Paulus dicat: *Nescimus quid oremus, Rom. 8. v. 26.* ¶ II. Observandum: Cultu ex humano cerebro orto, Deum non coli, sed magis offendi. Contrarium quidem Pontificii libenter probarent ex nostro textu, ubi populo (ex ipsorum sententia) *nullibi fuerit mandatum*, vel, ut vestes substernerent, vel ut ramos objicerent, vel, ut Osianna occinerent, & tamen Christo hæc placuisse. Resp. Verba turbæ sunt desumpta ex *Psal. 118.* Ergò scripturis consentanea sunt, adhæc si Christo debebatur internus cultus, cur non etiam *externus*? præterea, quod Christus ipse præsens approbavit, quis improbat? & si maximè hic cultus non esset mandatus, præfiguratus tamen esset, in typo festi tabernaculorum, *Lev. 23.* unde Glossa Ordin. pulchrè: *Ordo hic majestatem regiam arguit, quis enim sic disposuit? quis convocavit? quis consilium dedit sternendi viam? quis consonum hunc concentum dictavit? utiq; SPIRITUS DEI.* ¶ III. Observ. Turbam colere, venerari & adorare Christum, *de asino, vel asini caudâ* nemo est sollicitus, & tamen inter Pontificiorum Reliquias, has etiam nugas reperies. Monstratur Romæ in templo Joannis Lateran. *Spongia*, quâ Christus in cruce potatus: monstratur Parisiis in templo Dionysii *Malchi laterna* in oliveto amissa: monstrantur *Treviris cubi*, quibus milites sub cruce luserint: imò *Genævæ in Ital.* monstratur *cauda asini*, cui Christus inequitarit, Piccard. in Apiario, part. I. c. 11. p. 62. egregias sanè reliquias! quas Pontificii, more consueto, ex oculari poterunt, *Sic mögen das Pacem küssen.* ¶ IV. Ideam hic habemus vitæ æternæ: *Sicut enim in nativitate Christi angeli; sic hic pueri, pax in terrâ, gloria in celo, angeli incæperunt, finiunt pueri, hoc est consortium angelorum in vita æterna, Ioan. Arnd.* ¶ V. Videntur hic depictæ tres Hierarchiæ: *Si tu es Apostolus, si docendi munere in Ecclesia fungeris, fideliter doce, adduc multos Christo, hunc ille à te exigit honorem, hoc officium. Si autem Præsis [in statu Politico] sunt tibi vestimenta, sunt divitiae, impende pauperibus, & quicquid illis largitus fueris, Christus sibi impensum arbitrabitur. Si autem [in statu OEconomi-*

*Ist des Palm
Esels
Schwanz
Heiligthumb,
so mögen die
Papisten das
Pacem küssen.*

*Serviamus
Christo, quicq;
pro viribus.*

nomico] vestimenta desint, ne videaris habere excusationem, sterne ramos in via, habeas vivos fidei ramos, ostende proximis pietatis exempla, Osianna concione, &c. Granat. Vide ferè similia apud Ardentem, qui vestimenta tribuit Activis, ramos predicatoribus, imò tria hominum genera Osianna concinentia dicit significatos per Noè, Danielem & Iobum, quos Propheta, [Ezech. 14. v. 14.] dicebat liberandos, per Noè quippe Rectores, per Daniel contemplativos, per Iob verò activos & uxoratos designari, uti his fortasè poteris, si rectè & orthodoxè accommodes.

Dominica II. Adventus,

Evangelium, Luc. 21. Matth. 24.

Marc. 13.

Runt Signa in Sole, & Luna, & Stellis, & in terris anxietas gentium per desperationem, resonante mari, & fluctu, extabescentibus hominibus, præ timore & expectatione eorum, quæ supervenient orbis terrarum. Nam virtutes cælorum movebuntur, & tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus, cum potestate & gloria magna. His autem fieri incipientibus, suspicite, & attollite capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

Et dicit illis similitudinem: Videte ficum, & omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas,

cer-